

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
01.06.2020 № 104

Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў
«Слова ў тэксце»
для VII класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы
агульнай сярэдняй адукацыі

ГЛАВА 1 АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Сапраўдная вучэбная праграма факультатыўных заняткаў (далей – вучэбная праграма) прызначана для VII класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі.

2. Вучэбная праграма разлічана на 35 гадзін (1 гадзіна на тыдзень).

3. Мэта – павысіць увагу да асноўнай моўнай і маўленчай адзінкі – слова як асновы для стварэння тэксту, тым самым забяспечыць фарміраванне ўмення асэнсоўваць, як функцыянуе кожная часціна мовы на ўзроўні тэксту.

4. Задачы:

фарміраваць у вучняў свядомае разуменне ролі ў тэксце самастойных і службовых часцін мовы;

развіваць навыкі аналізу тэкстаў, якія змяшчаюць адпаведныя моўныя адзінкі;

удасканальваць уменні і навыкі карыстання пэўнымі моўнымі адзінкамі ў вусных выказваннях і пісьмовых паведамленнях у адпаведнасці з нормаў літаратурнай мовы і канкрэтнай сітуацыяй маўлення, прымяняць атрыманыя веды ў сферы сацыяльнай практычнай дзейнасці;

ствараць умовы для развіцця пазнавальнай актыўнасці, даследчыцкіх навыкаў, творчых здольнасцей і высокіх маральных якасцей моўнай асобы вучня;

узбагачаць слоўнікавы запас і граматычны лад маўлення вучняў, удасканальваць работу над асэнсаваннем значэння і асаблівасцей ужывання пэўнай моўнай адзінкі ў канкрэтным тэксце;

развіваць моўнае і маўленчае чуццё, маўленчую інтуіцыю і эстэтычны густ, тым самым фарміраваць у вучняў высокую культуру маўлення.

5. Рэкамендаваныя метады навучання і выхавання: гутарка, самастойная работа, наглядныя метады, выкананне практыкаванняў, практычных работ і інш. З мэтай актывізацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў выкарыстоўваюцца метады праблемнага навучання, інтэрактыўныя, эўрыстычныя, гульнявыя метады, дыскусіі і інш.

На занятках мэтазгодна спалучаць калектыўныя і індывідуальныя формы работы, ствараць атмасферу супрацоўніцтва. Вучні аб'яднаны адзінай мэтай, але кожны з іх мае права на выражэнне ўласнай думкі адносна той ці іншай лінгвістычнай праблемы. Роля педагога заключаецца ў стварэнні праблемнай сітуацыі і арганізацыі пошуку ісціны.

Выбар форм і метадаў навучання і выхавання вызначаецца настаўнікам самастойна на аснове мэт і задач вывучэння пэўнай тэмы, сфармуляваных у вучэбнай праграме патрабаванняў да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў з улікам іх узроставых і індывідуальных асаблівасцей.

6. Вучні, якія асвоілі змест прапанаванай вучэбнай праграмы, павінны:

6.1. ведаць:

марфалагічныя прыметы пэўнай часціны мовы, сэнсавую і сінтаксічную ролю ў словазлучэнні, сказе;

ролю самастойных і службовых часцін мовы ў арганізацыі маўлення, разгортванні і стварэнні тэкстаў розных стыляў і жанраў;

сродкі сувязі сказаў і частак у тэксце;

суадноснасць сінанімічных канструкцый у сказах і частках тэксту;

6.2. умець:

знаходзіць пэўную моўную адзінку ў тэксце;

вызначаць асаблівасці ўжывання пэўнай моўнай адзінкі ў канкрэтным тэксце (месца ўжывання, роля ў стварэнні стылістычнай афарбоўкі і інш.);

аналізаваць моўныя сродкі, якія забяспечваюць выражэнне асноўнай думкі тэксту;

мэтанакіравана і свядома ўжываць у вусных выказваннях і пісьмовых паведамленнях моўныя адзінкі з улікам пэўнай камунікатыўнай задачы;

вызначаць экспрэсіўна-ацэначныя магчымасці слоў і граматычных канструкцый у тэкстах розных стыляў і жанраў;

валодаць вымаўленчымі, лексічнымі, граматычнымі, арфаграфічнымі, пунктуацыйнымі, стылістычнымі нормамі беларускай літаратурнай мовы;

адчуваць вобразнасць, шматграннасць і семантычнае багацце беларускага слова, успрымаць прыгажосць яго гучання ў сказе, тэксце;

выкарыстоўваць тэкстаўтваральныя і вобразна-выяўленчыя сродкі марфалагічнага ўзроўню ў стварэнні аўтарскіх тэкстаў рознага тыпу, стылю і жанру;

6.3. валодаць:

тэкстаўтваральнымі магчымасцямі марфалагічных моўных сродкаў беларускай мовы пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў рознай жанрава-стылістычнай прыналежнасці;

асноўнымі спосабамі і прыёмамі ажыццяўлення самастойнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці па авалоданні тэкстаўтваральнай функцыяй марфалагічных моўных сродкаў беларускай мовы;

агульнымі і спецыяльнымі вучэбнымі ўменнямі для ажыццяўлення

самастойнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці па авалоданні тэкстаўтваральнай функцыяй марфалагічных моўных сродкаў беларускай мовы.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

VII КЛАС, 35 гадзін

Паўтарэнне вывучанага (4 гадзіны)

Тэкст, яго асноўныя прыметы. Тэма і асноўная думка тэксту. Загаловак. Спосабы і сродкі сувязі сказаў і частак у тэксце.

Сэнсава-граматычная і тэкстаўтваральная роля іменных часцін мовы ў тэкстах розных тыпаў, стыляў і жанраў.

Чытанне і аналіз тэкстаў, вызначэнне іх тэмы і асноўнай думкі, адрасата і мэтанакіраванасці, будовы, стылістычных асаблівасцей, спосабаў і сродкаў сувязі. Выяўленне сэнсава-граматычнай і тэкстаўтваральнай ролі іменных часцін мовы ў тэкстах розных тыпаў, стыляў і жанраў.

Дзеяслоў (8 гадзін)

Дзеяслоў, яго сэнсава-граматычная і стылістычная роля ў сказах, тэкстах. Дзеяслоў як носьбіт рэматычнай інфармацыі, універсальны элемент арганізацыі сказа і тэксту. Лексіка-граматычныя групы дзеяслова: канкрэтнае дзеянне (чытаць, маляваць, будаваць, пісаць), актыўнае дзеянне (біць, рэзаць, мыць), рух і перамяшчэнне ў прасторы (ісці, ляцець, плысці), працэс (расці, змяншацца), адносіны (любіць, мець, належыць), месца знаходжання (знаходзіцца, быць), стан (ляжаць, спаць), фізічны і душэўны стан (хварэць, радавацца), якасць (зіхацець, іскрыцца) і інш.

Магчымасці трывальна-часавых форм дзеяслова ў перадачы разнастайных семантычных адценняў і іх ужыванне ў тэкстах-апавяданнях, тэкстах-апісаннях, тэкстах-разважаннях. Сэнсава-стылістычная роля трывальна-часавых форм дзеяслова ў стварэнні сэнсавай цэласнасці тэксту. Сэнсава-стылістычная роля дзеясловаў закончанага трывання ў тэкстах-апавяданнях. Сэнсава-стылістычная роля дзеясловаў незакончанага трывання ў апісанні падзей, прадметаў, з'яў. Сэнсава-стылістычная роля дзеяслова і яго формаў у тэкстах-разважаннях.

Значэнне дзеясловаў з суфіксам -ну- і дзеяслоўных форм тыпу шусь, зірк, бац у апавядальных і апісальных кантэкстах.

Асабовыя формы дзеяслова для перадачы абагульнена-асабовага і няпэўна-асабовага значэння ў тэкстах мастацкага і навуковага стыляў. Ужыванне формы дзеяслова цяперашняга часу пры абазначэнні сталых уласцівасцей прадметаў і з'яў. Ужыванне формы цяперашняга і будучага часу пры паведамленні пра падзеі мінулага.

Ужыванне форм аднаго часу, ладу і асобы са значэннем іншай.

Пераноснае ўжыванне часоў дзеяслова.

Суадноснае ўжыванне дзеяслоўных форм для перадачы разнастайных значэнняў загаднага і ўмоўнага ладу.

Чытанне і аналіз тэкстаў, знаходжанне ў іх моўных сродкаў, якія з'яўляюцца носбітамі рэматычнай інфармацыі. Выяўленне значэнняў дзеяслова, выкарыстанне адценняў значэння дзеясловаў у маўленні з мэтай перадачы пачуццяў і ўнутранага стану. Пераказ тэкстаў з заменай часу дзеясловаў, выяўленне сэнсава-стылістычных адрозненняў.

Словы-гібрыды (дзеепрыметнік, дзеепрыслоўе) (7 гадзін)

Спецыфіка дзеепрыметніка як формы дзеяслова. Сэнсава-граматычная і стылістычная роля дзеепрыметнікаў. Правілы ўжывання дзеепрыметнікавых зваротаў. Роля дзеепрыметнікаў пры апісанні асоб, прадметаў, з'яў.

Чытанне тэкстаў, аналіз іх сэнсавай і структурнай арганізацыі, сэнсава-стылістычнай ролі дзеепрыметнікаў і дзеепрыметнікавых зваротаў. Роля дзеепрыметнікаў у тэкстах-апісаннях. Замена дзеепрыметнікаў і дзеепрыметнікавых зваротаў іншымі моўнымі сродкамі, семантыка-граматычны і стылістычны аналіз сінанімічных канструкцый. Складанне тэкстаў і фрагментаў тэкстаў з выкарыстаннем дзеепрыметнікаў і дзеепрыметнікавых зваротаў. Творчая работа.

Спецыфіка дзеепрыслоўя як дзеяслоўнай формы. Сэнсава-граматычная і стылістычная роля дзеепрыслоўяў у сказах, тэкстах. Правілы ўжывання дзеепрыслоўяў у маўленні.

Чытанне і аналіз тэкстаў, вызначэнне сэнсава-стылістычнай і граматычнай ролі дзеепрыслоўяў і дзеепрыслоўных зваротаў. Замена аднаго з аднародных выказнікаў у сказе дзеепрыслоўем ці дзеепрыслоўным зваротам, вызначэнне сэнсавых адрозненняў. Рэдагаванне сказаў з памылковым ужываннем дзеепрыслоўяў. Стварэнне ўласных тэкстаў, фрагментаў тэкстаў з ужываннем дзеепрыслоўяў і дзеепрыслоўных зваротаў з мэтай размежавання галоўнага і дадатковага дзеянняў, пазбягання аднастайнасці пры пераліку некалькіх дзеянняў.

Прыслоўе (5 гадзін)

Прыслоўе як самастойная часціна мовы. Разрады прыслоўяў па

значэнні. Выкарыстанне прыслоўяў розных сэнсавых груп у апавядальных тэкстах. Ужыванне прыслоўяў-сінонімаў і прыслоўяў-антонімаў у тэкстах розных стыляў. Вобразна-выяўленчая роля прыслоўяў у тэкстах-апісаннях. Ужыванне прыслоўяў у тэкстах тыпу разважання.

Знаёмства з тэарэтычным матэрыялам, вызначэнне ролі прыслоўяў у тэкстах-узорах рознага тыпу, стылю і жанру, абгрунтаванне ўжывання прыслоўяў; самастойны падбор прыкладаў ужывання прыслоўяў у структуры зачыну тэксту, пры перадачы паслядоўнасці змены падзей, з'яў прыроды, ужывання сінонімаў для дакладнага выражэння сэнсу, прымет і ўласцівасцей дзеянняў і працэсаў і да т. п. Складанне ўласных тэкстаў з пэўнай задачай і вызначанай тэкставай характарыстыкай, мэтанакіраванае выкарыстанне ў іх прыслоўяў; удасканаленне напісанага. Праверачная тэставая работа.

Прыназоўнік (3 гадзіны)

Прыназоўнік як службовая часціна мовы. Асаблівасці ўжывання некаторых прыназоўнікаў у беларускай мове. Ужыванне прыназоўнікава-іменных канструкцый як сродку падзелу тэксту на сэнсавыя часткі. Шматпрыназоўнікавасць як вобразна-выяўленчы сродак.

Вывучэнне і асэнсаванне тэарэтычнага матэрыялу; чытанне і аналіз тэкстаў-узораў, вызначэнне тэкстаўтваральнай і вобразна-выяўленчай ролі прыназоўнікава-іменных канструкцый; асэнсаванне сінанімічных магчымасцей прыназоўнікаў. Стварэнне ўласных вусных і пісьмовых выказванняў пэўнай мэтанакіраванасці з адпаведным выкарыстаннем прыназоўнікава-іменных канструкцый; удасканаленне тэкстаў. Тэставая работа.

Злучнік (2 гадзіны)

Злучнік як службовая часціна мовы. Ужыванне злучнікаў як сродку сувязі сказаў і частак у тэксце. Шматзлучнікавасць як экспрэсіўны граматычны сродак.

Асэнсаванне тэарэтычнага матэрыялу, чытанне і аналіз прапанаваных тэкстаў-узораў, вызначэнне тэкстаўтваральнай і экспрэсіўнай ролі злучнікаў, ужыванне злучнікаў для стылістычнай арганізацыі тэксту. Стварэнне ўласных вусных і пісьмовых выказванняў з мэтанакіраваным выкарыстаннем злучнікаў; удасканаленне напісанага.

Часціца (2 гадзіны)

Спецыфіка часціцы як службовай часціны мовы. Роля часціц у маўленні. Ужыванне часціц не, ні.

Чытанне і аналіз тэкстаў-узораў, вызначэнне ролі часціц у

мастацкім, публіцыстычным і гутарковым стылях для ўзмацнення выразнасці і эмацыянальнасці выказвання; стварэнне ўласных выказванняў з мэтанакіраваным ужываннем часціц; удзел у дыялогах з выкарыстаннем часціцы ці для змякчэння просьбы.

Выклічнік (1 гадзіна)

Спецыфіка выклічніка як асобай часціны мовы.

Падагульненне вывучанага (2 гадзіны)

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)